

PV066 TYPOGRAFIE I

Cíle předmětu: Předmět seznamuje se základy typografie a vytváří základní dovednosti, které si posluchači ověřují v praktických cvičeních. Na konci tohoto kurzu student: získá znalosti o principech typografické kompozice; umí vypracovat základní typografické návrhy; cílem tohoto předmětu je navrhnout typografický plakát.

Osnova

Monogram + jeho prezentace na pohlednici formátu A5, potisk trička, potisk placky (cca 3 týdny)

Typografická abstrakce – série 5 návrhů (cca 3 týdny)

Typografická novoročenka pro rok 2014 (cca 2 týdny)

Série 3 typografických plakátů (cca 6 týdnů)

Literatura

DUSONG, Jean-Luc a Fabienne SIEGWARTOVÁ. *Typografie: od olova k počítačům*. Čes. vyd. 1. Praha: Svojtka a Vašut, 1997. 191 s. ISBN 80-7180-296-4. [info](#)

INA SALTZ; *Základy typografie: 100 principů pro práci s písmem*. ISBN 9788073914042.

HLAVSA, Oldřich. *Typographia I, II, III: písmo, ilustrace, kniha*. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1976.

ŠTORM, František. *Eseje o typografii*. Vyd. 1. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2008. 155 s. ISBN 978-80-87037-15.

WILSON HARVEY/LOEWY; *1000 způsobů zpracování písma: tvar písmena dotažený k dokonalosti*. V Praze: Slovart, 2006. 320 s. ISBN 80-7209-882-9.

Poynor, Rick. *Typographica*. London: Laurence King Publishing, c2001. 144 s. ISBN 1856692434

4000 monograms. Amsterdam: Pepin Press, c1998. 287 s. ISBN 9054960450

Typography 22: the annual of the type directors club. New York: Harper Collins Publishers, 2001. 298 s. ISBN 0060185864

Typography 28: the annual of the Type Directors Club. New York : Collins Design, c2007. 351 s. ISBN 9780061173424

Typography 30: the annual of the Type Directors Club. 1st ed. New York: Collins Design, 2009. 363 s. ISBN 9780061173424.

Typography :when who how, typographie : wann wer wie, typographie : quand qui comment. Edited by Friedrich Friedl. Köln: Könemann, 1998. 592 s. ISBN 3-89508-473-5. [info](#)

Type-one: discipline and progress in typography. Edited by Robert Klanten. Berlin: Die Gestalten, 2004. 208 p. ISBN 3-89955-056-0.

Carter, Rob. *Working with computer type. 1*. Mie: Rotovision, c1995, 159 s., ISBN 2880462304

Carnase, Tom./ Gorkin, Baruch. *Type: the best in digital classic text font*. Zürich: Graphis Press Corporation, c1995.

Poster: selected from the graphis annuals. Singapore: Page One Publishing, c1994., ISBN 9810057164

4000 monograms. Amsterdam: Pepin Press, c1998. 287 s. ISBN 9054960450

Type-one: discipline and progress in typography. Berlin: Die Gestalten, c2004. 208 s. ISBN 3899550560

Typography. Köln: Feierabend unique books, c2007. 661 s. ISBN 9783939998099

New typographic design. London: Laurence King Publishing, 2007. 192 s. ISBN 9781856694681

Thinking with type: a critical guide for designers, writers, editors & students. New York: Princeton Architectural Press, c2004. 176 s. ISBN 1568984480

365 days of design: creative calendar solutions. Barcelona: Monsa, c2011. 190 s. ISBN 9788415223108

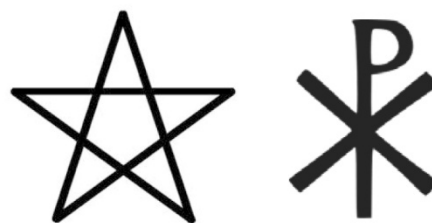
Up against the wall. Mies: Rotovision, c2002. 160 s. ISBN 2880465613

1. MONOGRAM

monogram (z řečtiny / monos=jeden, gramma=písmeno), **zkratka jména, v níž se písmena prolínají do jednolitého grafického obrazce**; monogramem nejsou písmena stojící vedle sebe. **Do monogramu bývají vkomponovány zkratky jmen osob a míst, ale i významy celých myšlenkových systémů. Sloužil jako výrobní, majetnická nebo autorská značka - ideové významy jím byly vyjadřovány především ve starověku a středověku, kdy byl nazírán jako magické znamení, symbol víry.**

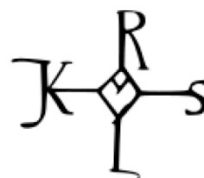
Babylonského původu je např. **pentagram** pěticípá hvězda, **tvořená z pěti velkých A** (alfa počátek všeho). Monogramům věnovala velkou pozornost egyptská kaligrafie, perské a indické kultury. Řekové znali monogram zhruba od 5. stol. př. n. l. a k jeho sestavení používali téměř výhradně velkých písmen své abecedy. Středověk řeckou tradici monogramu přejal a podřídil své věrouce: Kristův m. v mnoha grafických, a tím i obsahových variantách byl ústřední. **V karolínském středověku byl m. také podpisem negramotného panovníka**, jemuž císařská kancelář předkreslila monogram, který stačilo uzavřít už jen jediným tahem (např. m. Karla Velikého). Monogramem jsou opatřovány listiny (pečeť), emblémy, vlajky, šperky; slouží jako kamenické značky, značky knihvazačské a značky porcelánek (tehdy se stávají ochrannou značkou). S uvolňující se cechovní vázaností umělců stal se ve středověku monogram i vlastnoruční umělcovou signaturou, potvrzující autorství a práva. Použití monogramu zobecnělo nejdříve v mědirytině poslední třetiny 15. stol. a souviselo s vymaňením se z anonymity řemesla. Značná část monogramů na uměleckých dílech zůstala nerozluštěna.

Jan Baleka: Výtvarné umění - výkladový slovník

pentagram bybolónského původu tvořen z pěticípé hvězdy, tvořených z pěti velkých A

Písmena Chí (X) + Ró (P)
Jesus Christos = IHCOYC XPICTOC

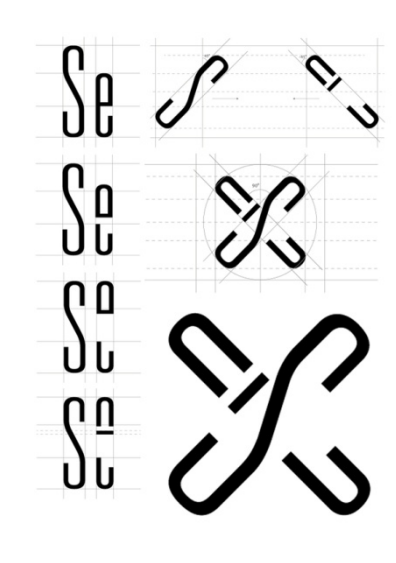
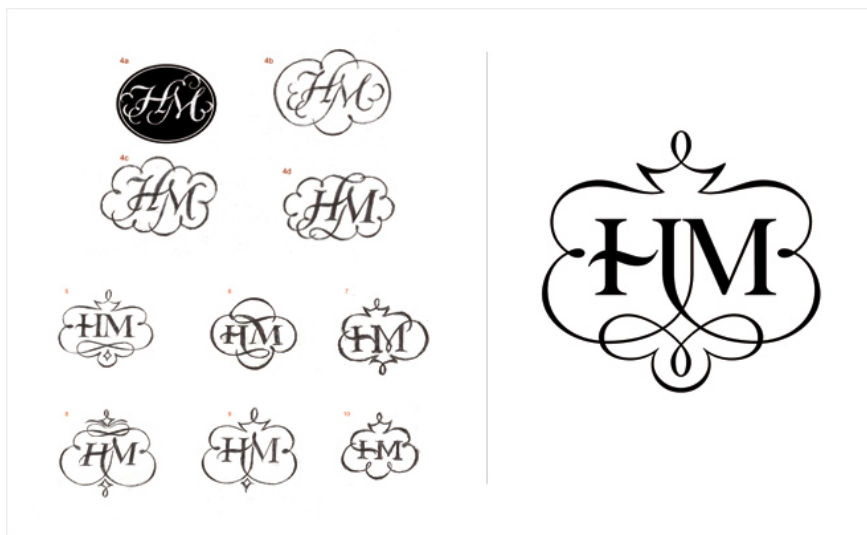

Monogram Karla Velikého

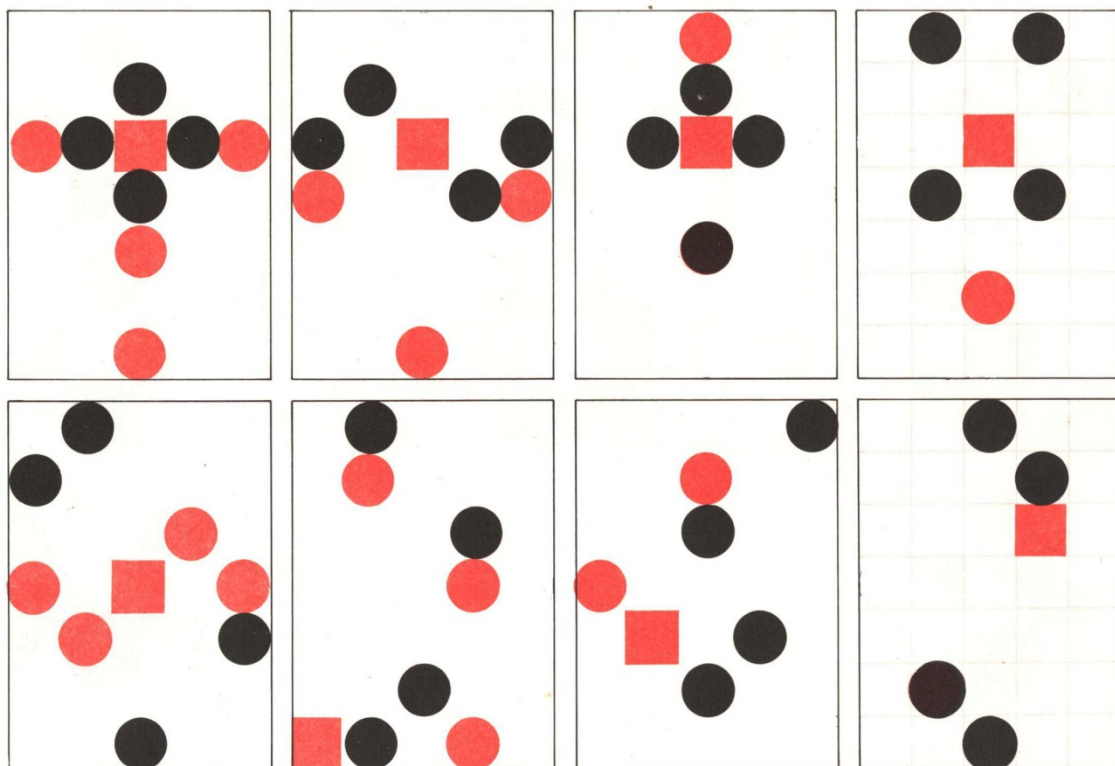

Dánské královské monogramy: Frederik VII. (1848-63), Christian IX. (1863-1906), Frederik VIII. (1906-1912), Christian X. (1912-1947), Frederik IX. (1947-1972), Margrethe II. (1972-)

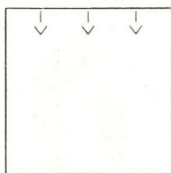

Finished A&P monogram and the individual A and P variants

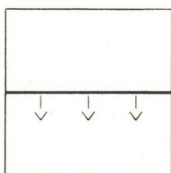

Na ukázkách jsou příklady symetrického a asymetrického členění plochy se stupňujícím se počtem prvků. Jak v *souměrném*, tak i v *nesouměrném* uspořádání vždy musí být plocha opticky vyvážená.

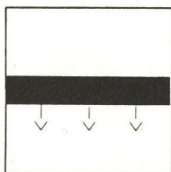
Je nespočet obměn množství plošných prvků, jejich umístění, změn tvarů, popř. i jejich kombinací.

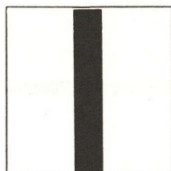
1

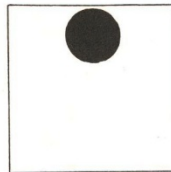
2

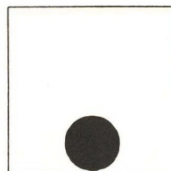
3

4

5

6

Základní činitele, které ovlivňují typografickou tvorbu:

- obsah a zaměření tiskoviny,
- formát (řešení na šířku nebo na výšku),
- velikost obrazce sazby s ohledem na množství textových či obrazových informací a význam tiskoviny,
- volba tiskového písma pro text i titulky s ohledem na obsah, charakter obrazového materiálu a možnosti výroby sazby v tiskárně,
- typografická úprava textu (řádkování),
- vyznačování (zdůrazňování) v textu,
- použití pestré barvy,
- volba papíru (zabarvení, struktura, hmotnost),
- druh tiskové techniky,
- knihařské zpracování u tiskovin většího rozsahu.

Vztah mezi potištěnou a nepotištěnou plochou musí být harmonický i při jejich rozličných vzájemných poměrech: při *souměrném (symetrickém) uspořádání* i v kontrastním působení při *nesouměrné (asymetrické) úpravě*.

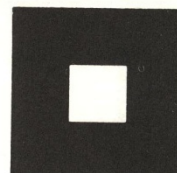
2/6/1/ Kompozice tiskové plochy

Výtvarné použití typografických obrazových prostředků (písma, linek, ozdob, geometrických obrazců) vytváří vztah mezi potištěnou a nepotištěnou plochou v určitém optickém působení. Základní řešení může být *statické* — v optické rovnováze množství i seskupení tvarových prvků, nebo *dynamické* — zdůrazňující pohyb, popř. změny tvarových prvků uvnitř plochy.

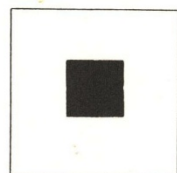
Lidské oko má tendenci vnímat geometrické tvary umístěné ve vodorovné poloze výrazněji než v poloze svislé. S tímto *optickým klamem* musí typograf počítat.

- 1/ U geometricky konstruovaného čtverce se svislé strany zdají kratší než vodorovné. Aby opticky působil rovnostranně, musely by být svislé strany mírně prodlouženy.
- 2/ Při příčném rozdělení plochy čtverce v geometrickém středu jeví se spodní polovina jako menší.
- 3/4/ Tučné příčné tahy působí ve vodorovné poloze výrazněji než v poloze svislé.
- 5/6 Stejně černě vyplněné kruhy působí různě podle umístění v ploše. Nahoře „se vznášejí“ (je lehký), dole „padá“ (je těžký).

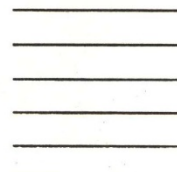
- 7/8/ Bílý čtverec v černé ploše „přeznačuje“ své hranice a působí opticky jako větší než stejně velký čtverec na bílém pozadí. Optický klam se rovněž projevuje u stejně velkých obrazců umístěných v různých velikých plochách. Při menších okrajích kolem černého čtverce se jeho tvar opticky zvětšuje.
- 9/10/ Plocha čtverce tvořená z více vodorovných linek je opticky zvyšuje, zatímco ze svislých linek je zdánlivě rozšiřuje.
- 11/12 Vodorovné linky ohraničující plochu čtverce ji rozšiřují, svislé ji zvyšují.

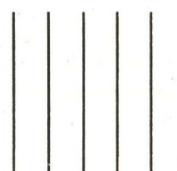
7

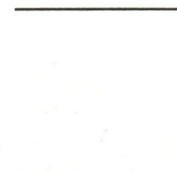
8

9

10

11

12

Stupňovitá sestava, charakteristická násobící se hloubkou zarážek v sestupném nebo vzestupném směru.

Sestava do bloku je vítaným optickým objektem, ale je ji možné volit pouze při vhodných textových podmínkách, pokud je možné uspořádat text tak, aby měl rovnoměrný počet liter ve všech řádkách.

Volné řádkování, v němž na první pohled není vidět souvislost mezi různými zarážkami, je úprava nejobtížnější — jen málokdy je totiž použita samostatně, a proto musí působit jednotně ve spojení s dalším textem nebo obrázkem.

Zarážková sestava je varianta sazby na praporek, v níž jsou v rozsáhlejším textu jedna či více významově důležitých řádek posunuty o určitou zarážku doprava tak, aby na sebe upoutaly pozornost.

Uvedená pravidla představují základní požadavky na opticky nejvhodnější působení typografické úpravy. Neznamená to, že by nemohla být zkušeným grafikem porušována, ale vždy vědomě a výrazným způsobem, aby výsledek působil jako záměr, a ne jako neznalost.

Mezinárodní
hudební festival
Pražské
jaro

18/20

Mezinárodní
hudební festival
Pražské
jaro

18/20

Mezinárodní
hudební festival
Pražské
jaro

18/20/16

Mezinárodní
hudební festival
Pražské
jaro

18/20/22

XLIV. MEZINÁRODNÍ
HUDEBNÍ FESTIVAL
PRAŽSKÉ JARO 1989

16/20

Zvolte si vhodné písmo z nabídky na str. 22—55
pro titulek:

Bedřich Smetana Libuše

Nakreslete jej z verzálků na průsvitný papír ve třech
řádkách na střed a zraje na praporek a ve volném
řádování. Dbejte na opticky vyrovnané vzdálenosti
mezi písmeny! Přepauzujte si sestavu na čtvrtku
a kresbu pečlivě proveďte tuší (barvou).

● Nejprirozenějším a esteticky dokonalým *vyznačovacím písmem je kurzíva*. Nejméně narušuje jednotné zabarvení tisku, přesto svou kresbou a sklonem na sebe dostatečně upozorňuje.

Používá se v krásné literatuře, v časopisech, ve vědeckých publikacích (obvykle v kombinaci s dalším vyznačováním) a v akcidenčních tiskovinách.

V textu *sázeném kurzívou se vyznačuje základním (obyčejným) řezem písma*.

Ve fotosazbě nelze u antikvových písem nahrazovat kurzívu elektronicky nakloněnou základní verzí písma, protože neodpovídá kurzívním kresebným znakům a působí esteticky nevhodně. Výjimky jsou u většiny lineárních bezserifových písem konstruovaných a statických.

●● **Vyznačování polotučným (tučným) písmem** se používá všude tam, kde má zdůrazněný text nápadně upoutat pozornost.

Uplatňuje se nejčastěji v odborné literatuře, učebnicích, slovnících, časopisech, novinách a v akcidenčních tiskovinách.

V textu *sázeném z polotučného písma se vyznačuje polotučnou kurzívou*.

●●● VYZNAČOVÁNÍ KAPITÁLKAMI působí důstojným až slavnostním dojmem. Tvoří se základním písmem estetiky dokonalý celek a nenarušuje jednotné zabarvení tisku.

Používá se v sazbě dramatických děl pro jména osob, ve vědecké literatuře, v publikacích s uměleckou tematikou apod., často v kombinaci s vyznačováním kurzívou.

Ve fotosazbě jsou kapitálky většinou zastoupeny verzálkami menšího stupně. Nesmějí mít menší obraz, než je střední výška písma, a podle frekvence výskytu je třeba také uvážít, zda se na stránce svým méně výrazným duktem v tisku nebudou „propadávat“.

●●●● VYZNAČOVÁNÍ VERZÁLKAMI základního písma je třeba — hlavně z estetického hlediska — používat uvážlivě, protože už při více slovech za sebou nepůsobí opticky příznivě menší proklad od předcházející řádky, zvláště u písem s verzálkami kreslenými na výšku horních dotažnic.

Verzátky se používají také tehdy, nejsou-li k dispozici kapitálky. V souvislém sledu textu se využívají pro sazbu názvů, nápisů, hesel a podobných částí, které chceme odlišit od jiných částí díla. Ver-

zátkami se často zdůrazňují hlavní části akcidenčních tiskovin. Verzátky i kapitálky by měly být úměrně prosvětleny vyrovnáním mezer mezi jednotlivými písmovými znaky.

●●●●● Vyznačování prostrkáváním se používá jen v odůvodněných případech.

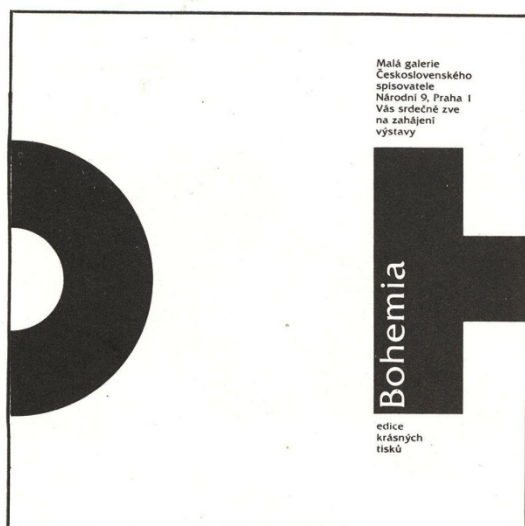
U stupňů písma do 8^{*} se prostrkává $\frac{1}{8}$ nebo $\frac{1}{6}$, u stupňů do 12^{*} až 2 body včetně mezislovních mezer. Tloušťku výplňků při prostrkávání ovlivňuje také charakter písma. Toto pravidlo se nevztahuje na sazbu akcidenčních tiskovin, kde je prostrkávání ovlivněno celkovou typografickou úpravou.

Vyznačování prostrkáváním se nedoporučuje v knižní ani časopisové produkci, protože působí neklidně, je světlejší („propadá se“). Při více prostrkaných řádkách není také možné zvětšovat řádkový proklad a tím se znesnadňuje jejich čitelnost. Používá se v novinové sazbě, pokud nelze z technických důvodů vyznačovat vhodnějším způsobem, dále v sazbě složitých technických děl, slovníků a v akcidenčních tiskovinách, kde je ale použito záměrně jako prvek typografické úpravy. Další výjimku mohou v dílové sazbě tvořit samostatné vložené texty oddělené od textu průběžného, sázené obvykle z jiného písma a v odlišné typografické úpravě.

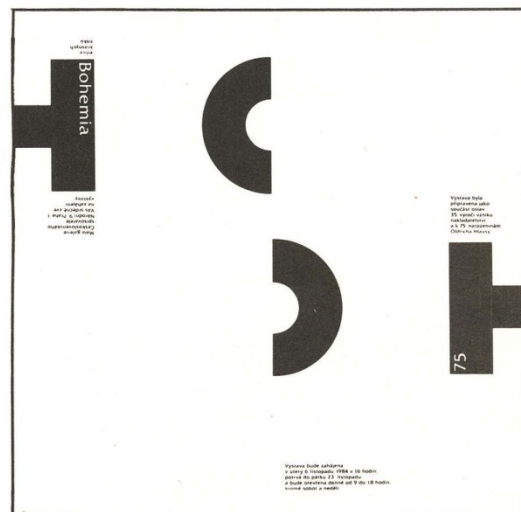
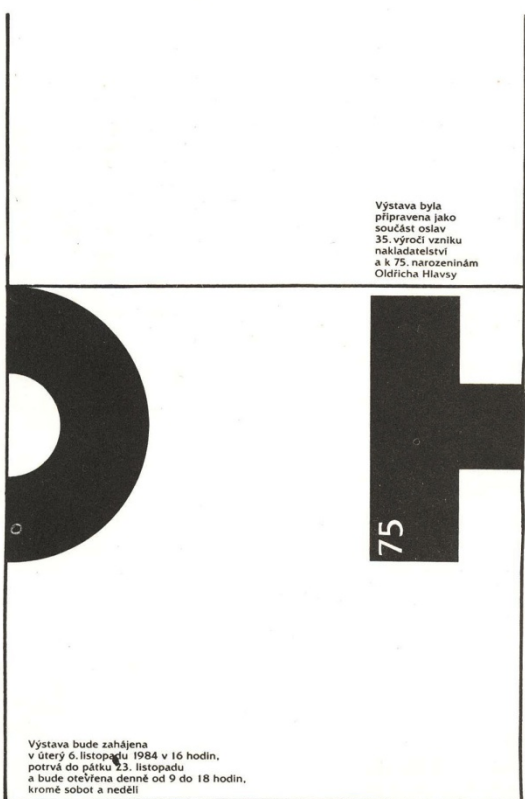
●●●●●● Podtržení zdůrazňovaného výrazu linkou je další možnost vyznačování. Není možné je používat mechanicky, ale vždy po zralé úvaze, aby přispělo k požadovanému optickému vjemu typografické úpravy.

Linky použité k podtrhávání musí mít stejný obraz a nelze je požadovat u kompresní sazby (bez mezirádkového prokladu). Tento vyznačovací způsob umožňuje především fotosazba, protože u kovové sazby je jeho provádění technicky obtížné.

Linky se používají nejen k podtrhávání slov, ale zejména v časopisech při oddělování celých řádek — nadtitulků, podtitulků nebo vstupních (rámcových) textových informací, které stručnou literární formou charakterizují obsah článku.

Úprava textu pozvánek na našich ukázkách organicky doplňuje zvýrazněný název nebo symboliku akce. Pozvánky jsou řešeny s tiskem po jedné straně a skládáním na dva lomy. U pozvánky na výstavu edice krásných tisků Bohemia k 75. narozeninám Oldřicha Hlavsy je jednostranný tisk skládán dvěma protínajícími se lomy, které rozdělují formát tisku na čtvrtiny. Ukázka pozvánky před a po složení.

Významnou akcí, kterou v roce 1978 společně uspořádaly pražské Uměleckoprůmyslové muzeum a Moravská galerie v Brně, byla výstava Český funkcionalismus 1920—1940. Plakát a třídičný katalog připravil grafický R. Vaněk, který se v jejich řešení inspiroval grafickým slovníkem a typografickými postupy meziválečné avantgardy.

DE STIJL

ND

LEIDEN · ANTWERPEN · PARIJS
ROME · MILAAN · WEIMAR
REDACTEUR THÉO VAN DOESBURG

BRIEFKAART
POSTKART
CARTEPOSTALE

